

Het was Mia van Lutervelt die in haar doctoraalscriptie: Bevestigend aanraken- een filosofisch onderzoek van de haptonomie- aandacht schonk aan de filosofie van Levinas en het begrip ethische raakbaarheid introduceerde in de haptonomie. Zij was het die mij wees op de cursus van Jan Keij bij de ISVW (Internationale school voor wijsbegeerte).

Zo toog ik juli 2002 naar Leusden voor de cursus ‘Tussen behoefte en verlangen’ van Jan Keij.

Nog steeds ben ik erg blij dat ik deze stap heb gemaakt, want het heeft me iets teruggegeven wat dreigde verloren te gaan: Het vertrouwen in de goedheid van de mens en het geloof in vergeving.

Bij Levinas vond ik namelijk dat de mens ten diepste goedheid is en dat wil ik graag geloven. Hoewel het gaat ten koste van de leesbaarheid, haal ik citaten aan uit het boek van Jan Keij met verwijzing naar de bladzijde waarop het citaat vermeld staat.

Dit om u in staat te stellen op te zoeken waar ik het vandaan haal en u te laten zien waar ik schatplichtig ben aan een ander.

Alle citaten waarnaar verwezen wordt komen uit: Jan Keij, De filosofie van Emmanuel Levinas. In haar samenhang verklaard voor iedereen. Uitgeverij Klement, Kampen, 2006
Op deze manier wordt Jan opnieuw: the key to Levinas.

Het eerste citaat komt van blz. 364:

Ik citeer:

Als ethische raakbaarheid is de mens ten diepste goed: een mens om van te houden.

Zo interpreteer ik een passage uit de roman van De Elzenkoning van Michel Tournier, waarin Abel Tiffauges zegt:

“Ik moet mijzelf niet verhelen dat al die mensen die me haten op basis van een misverstand me, als ze me kenden, als ze wisten, nog duizendmaal meer zouden haten, en dan met reden. Maar ik moet eraan toevoegen dat als ze me door en door zouden kennen, ze me oneindig zouden liefhebben, zoals God doet, die me door en door kent.

De ontdekking van Levinas maakte mij blij. Ik kreeg weer zin in het leven. De honger naar kennis nam steeds meer toe. Ik bestudeerde het proefschrift van Jan Keij en volgde diverse cursussen. Het contact tussen ons groeide.

Uiteindelijk vroeg Jan me om zijn nieuw boek kritisch door te lezen en ontstond er een contact waarin ‘het ware leven’ ter sprake kwam. Ik ervoer dat als een uitverkiezing en zag het als het beginpunt voor een gezamenlijke cursus waar we misschien een antwoord konden vinden op een vraag die de haptonomie als ontische wetenschap niet zelf kan beantwoorden , omdat het geen vraag is naar het zijn maar naar het “anders dan zijn”.

Het is de vraag naar de ethiek als mogelijk fundament van de haptonomie.

Als vraag geformuleerd: Is de ethiek het fundament van de haptonomie ?

Keren we terug naar Levinas:

De grote ommekeer in de filosofie van Levinas is dat het uitgangspunt niet meer het ik is, maar de ander. Niet meer het egoïsme, maar de verantwoordelijkheid voor de ander.

Kijken we naar de wijze waarop de naastenliefde is geformuleerd, zie J.K. blz. 222

‘Wie goed doet, goed ontmoet’ dan blijft het egoïsme de oorsprong van dit ethisch principe.

Hetzelfde geldt voor: Wat gij niet wilt dat u geschiedt

doe dat ook aan anderen niet

Het eigen gewin is het uitgangspunt.

Dit doorbreekt Levinas volkomen.

Ik citeer, blz. 228:

Ik vind de verplichting niet in mijzelf, wat Kant stelt, maar ik ontvang haar, in het appèl, van de ander. Die is dus maatgevend.

De oorspronkelijke duale relatie zal rekening moeten houden met anderen.

Zie J.K. blz. 187:

Ethiek begint strikt individueel, als een relatie met z'n tweeën.

En in note 5:

maar daar blijft het niet bij: de exclusiviteit van de relatie zal te maken krijgen met derden. en verder op blz. 255:

Ik kan mij niet met de ander afsluiten in een relatie van exclusiviteit, die alle anderen buiten sluit.

De ethische relatie is niet een "intieme samenleving" of de "heimelijkheid van de liefde".

De relatie begint met één ander, maar omwille van de rechtvaardigheid moet met alle anderen rekening gehouden worden.

Beide deelnemers aan een relatie zijn verbonden met een netwerk van relaties, van andere personen waar rekening mee gehouden moet worden.

Zoniet dan kan de relatie beschouwd als een egoïsme a deux negatief geïnterpreteerd worden en het zicht op de ander kwijtraken. Het rekening houden met anderen behoed de relatie voor zelfzuchtige neigingen.

Maken we ons allemaal echt zorg over het welzijn van anderen dan realiseren we samen de hemel op aarde.

zie J.K. blz. 100:

De volmaaktheid bij uitstek is het Goede, gedefinieerd als verantwoordelijkheid, als bezorgdheid om anderen, uitmondend in handelen dat geluk (kwaliteit van leven) wil scheppen.

Dit is de liefde als agapè, de liefde zonder eros, de meest uitnemende van alle deugden,

Dit is de ethiek als 'het koninkrijk van de hemel' op aarde.

De asymmetrische relatie wordt gedragen door de agapè, de goddelijke liefde, de liefde waardoor de mens boven zichzelf uitstijgt, de symmetrische relatie wordt gedragen door de philia, de vriendschapsliefde, de onbaatzuchtige liefde tussen mensen.

De asymmetrische verantwoordelijkheid – verantwoordelijkheid is de harde naam voor liefde (J.K. blz. 32 note 13)- is en blijft de grondtoon van de relatie waardoor de ander behoed en beschermd wordt. De asymmetrische verantwoordelijkheid maakt kwetsen onmogelijk.

Het is deze ethiek die Levinas godsdienst noemt, zie J.K. blz. 359:

'God' beveelt tot goedheid, niet jegens Hem, maar jegens de naaste. Dienst aan de naaste is gods-dienst.

En verder:

Ethiek, een Godsbevestiging, is dwars door alle godsdiensten heen, aan alle godsdiensten voorafgaand, en alle godsdiensten omvattend, de ware religie.

en in de noot op blz. 360:

Deze religie is inhoud zonder verpakking. Beter dan de godsdiensten waar de verpakking het vaak wint van de inhoud. Deze "kale" religie is "een religie voor volwassenen"(titel van een lezing van Levinas uit 1957)

In navolging van Plato noemt Levinas deze affectieve gevoeligheid voor de ander, deze passieve bewogenheid, deze ethische raakbaarheid "anders dan zijn". Dit in tegenstelling tot de actieve bewogenheid uit de ontologie, het zijn.

Zo fundeert Levinas de ontologie in de ethiek en opent daarmee een perspectief op de mogelijkheid de hemel op aarde te beleven. Hiervoor is niets meer nodig dan het geloof dat er voorbij het egoïsme het verlangen naar verantwoordelijkheid voor de ander bestaat. Een asymmetrische verantwoordelijkheid omdat de asymmetrie de basis is voor de ethische relatie

In de cursus op 12 en 13 april en op 26 en 26 april gaan we kijken op we op deze vraag een antwoord kunnen geven.

literatuur:

Mia F.W. van Luttervelt: Bevestigend aanraken – een filosofisch onderzoek van de haptonomie- Den Haag, 2^e druk, januari 1998

Jan Keij : Tussen behoefte en verlangen. Inleiding nieuwe stijl in het denken van Emmanuel Levinas. Zomercursus 15-19 juli 2002, Internationale school voor wijsbegeerte, Leusden.

Jan keij: De Structuur van Levinas'Denken in het perspectief van een ontwikkelingsgang. Academisch proefschrift. Uitgeverij Kok Agora, Kampen, 1992

Jan Keij: Zekerheid over onzekerheid. Eigen verantwoordelijkheid bij beslissingen in de zorg. Elsevier, Maarssen, 2000.

Jan Keij: De filosofie van Emmanuel Levinas. In haar samenhang verklaard voor iedereen uitgeverij Klement, Kampen, 2006